

Здравко Милинковић, просветни саветник
у Републичком заводу за унапређивање
васпитања и образовања СР Србије
"Зимска школа ликовних
педагога", Матарушка Бања,
17. до 21. јануара 1983.

КОНЦЕПЦИЈА НАСТАВЕ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ

Људима који се баве ликовним образовањем, ликовном културом и ликовним стваралаштвом свакодневно се намеће једно питање: ЗАШТО НЕ УСПЕВАМО ДА ЛИКОВНО ОПИСМЕНИМО ДЕЦУ - ЉУДЕ У РЕДОВНОМ ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ? По много чему, то подсећа на стране језике који се изучавају четири и шест година а ученици не науче да говоре енглеским, француским, руским или неким другим језиком. Можда је још бољи пример (не) псимености на матерњем језику. Да ли је школа као институција заиста до те мере немоћна да се може поставити питање (с правом) смисла њеног постојања ако се сагледају резултати, у овом случају, ликовног образовања, на крају осмогодишњег школовања. Наравно, треба имати у виду да у школи постоје организовани облици (као што су планови, програми, редовна, додатна, допунска настава и остало), подразумевајући све наставне области, који доприносе изградњи интегралне личности. Школа подразумева синтезу свих знања, делатности и остварења за сваког учесника у процесу образовања, синтезу материјалних и духовних добара, и у томе је до сада остварен значајн напредак. Међутим, такве идеале најчешће нагризају ваншколски организовани облици, као што су шунд-литература, филм, телевизија и слично. Треба изузети све оне корисне школске телевизијске филмове за децу и омладину, као и одговарајућу литературу према узрасним могућностима ученика, али се не могу заобићи конфекцијска комерцијална остварења која ефикасно уводе децу у свет проблематичних вредности. С правом се можемо питати: Докле ће нам деца глумити убице и убијене?! Да ли је то, можда, продужетак оне фаталне психологије којом треба људе навикавати на смрт. Смрт треба да буде обична, свакодневна, јер то је нешто што се дешава увек другом. И заиста, можемо слободно рећи да нам не прође ни један дан а да се у нашој кући не деси неко убиство или насиље, ватреним оружјем, тупим ударцем, бомбардовањем или на неки други начин, што је већ доведено до савршенства. Још у XIX веку Сергије Николић је у једној својој ликовној критици говорио "Докле ће нам све што је страно и туђе бити лепо и добро".

Ако би се обавило истраживање о степену информативности ваншколског и школског образовања, вероватно би предност била на страни ваншколског образовања, јер треба имати у виду снагу утицаја овог медија за обавештавање. Овим се не мисли говорити у школском образовању као узору; напротив, праћењем реализације наставних садржаја уочени су многи недостаци и нејединственост

програма у Југославији. То је основни разлог да се у последње време ради на заједничком васпитно-образовном језгру за ликовно васпитање.

Наша реалност

Следећи историјски развој, ликовна педагогија се ослањала на теорије: J. A. Komensky, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi, Louis Prang, Corado Ricci, Herberta Reada, а највише "Bauhaus".

Цитат из Манифеста " Bauhausa " 1919. године:

"Архитекте, сликари, вајари, сви ми морамо да се вратимо занату! јер "уметност" као позив не постоји. Нема никакве суштинске разлике између уметника и занатлије. Уметник је занатлија вишег степена... Створимо зато нови еснаф занатлија у коме неће бити хијерархијске охолости која би хтела да подигне зид између занатлија и уметника! Хајде да заједнички пожелимо, измислимо и створимо нову зграду будућности, која ће у једном облику садржавати све: архитектуру, и пластику и сликарство, и која ће се, подигнута милионима занатлијских руку, једном уздићи пут неба као кристални симбол једне нове вере". "Bauhaus" се заузимао за организовано и темељно занатско и духовно тренирање чиме се желело оспособити појединца за независно уметничко стваралаштво у оквиру индустријског производног процеса. Такав нови тип сарадника индустрије, који у себи сједињује својства уметника, техничара и трговца, створен је само у појединачним случајевима. Мисли и мудрост представника "Bauhaus" и данас имају изузетно значење, а за програм ликовног васпитања у Југославији - и генерално усмерење, нарочито када је реч о садржајима припремног шестомесечног курса у коме је ученик, у оквиру експеримената, упознаван с пропорцијом и мерама, с ритмом, светлошћу, сенком и бојама. Било би погрешно ако би се сматрало да су ови ликовни проблеми почели да се обрађују тек тада; у разним облицима ликовних канона присутни су од старих цивилизација до данас, а организованије у настави - од J. A. Комеснког. Данас су такви ликовни проблеми обрађени кроз предмет теорија форме, а теорија форме, кроз наставне садржаје у ликовном васпитању, има водеће место. У припремном курсу "Bauhausa" теорија форме, условно говорећи, обрађивана је кроз вежбе и експерименте. У настави ликовног васпитања у Југославији таквих и сличних вежби је најмање. Програмом постављени ликовни садржаји најчешће се користе као средство за такозвано слободно, креативно ликовно дечје изражавање. Из таквог схватања, произашла је идеја о ликовном васпитању као вештини, да би на крају била доведена до апсурдног стања у ком се данас налазио. Уз то, у облицима и методама рада моги наставници се залажу за рад "инстикта и срца". Приликом вредновања резултата, често се дечји радови упоређују с делима афирмисаних уметника. Присутно је и схватање које омогућује да сваки наставник има свој концепт, па зато није необично што се ученицима саопштава недопустиво мали број информација о садржајима ликовних проблема. Затим, уобичајено мишљење - да наставничка личност не сме нарушавати дечју изворну креативност - доведено је до култа, а у процесу рада негује се наива, што се правда "искреним дечјим изразом".

Шта се заправо десило:

1. Веома мали број надарених студената "Bauhausa" са вољом и жељом за ликовним стварањем и укупан број ученика у Југославији који су у редовном образовном систему, различитог интересовања, није исто.

2. До краја опремљене радионице "Bauhausa" за све врсте вежби и експеримената и обичан учионички простор са веома малим бројем кабинета у нас, такође није исто.

3. Изразити теоретичари и велики ликовни уметници као професори и водитељи у наставном процесу, према најчешће, врским наставницима ликовног васпитања у нас, који са завршили различите кадровске школе у постојећим нашим школским условима, такође није исто.

Циљ "Bauhausa" је био да људе с уметничким талентом образује за рад у индустријском обликовању, уметничким занатима, вајарству, сликарству и архитектури. То је леп пример синтезе који и данас може да послужи као избор за даља истраживања и усавршавања у тој области. Он је заокружена целина која у историји има своје место и значење.

Циљ ликовног васпитања у Југославији јесте да децу - ученике ликовно описмењава, а развијањем њихових креативних способности - да их припреми за ефикасно и савремено укључивање у разне позиве и у самоуправни социјалистички и културни преображај друштва. Не помиње се уметничко образовање у основној школи, јер је програм намењен комплетној ученичкој популацији. Сви ученици треба да добију подједнака, програмом предвиђена знања о ликовним садржајима како би се лакше укључили у индустријску и занатску производњу.

Ученицима посебно заинтересованим за ликовно изражавање има места у додатној настави, а касније - и у средњим стручним школама ликовне струке. Дакле, тежи се ка обликовању широке основне ликовне писмености што подразумева сведеност и квалитет суштинских знања о ликовним садржајима. Та суштина треба да буде исказана и у практичним ученичким радовима али ту као да смо на дохват једног крупног проблема; однос теоријских поставки и принципа и практичних радова. Ни један институт у Југославији није се ангажовао на истраживању примењивања добро познатих теорија ликовних и визуелних садржаја у настави ликовног васпитања према узрасним могућностима ученика од првог до осмог разреда, водећи рачуна о тежини задатака. То су чинили само појединци, па се задржало на нивоу такозваног "продубљивања" појединих проблема, као што су валер, боја, композиција и слично, у сваком наведеном разреду, без довољно прецизираних задатака, мада творци таквих материјала то као чињеницу нерадо прихватају.

Ликовна педагогија, ослањајући се на општу педагогију, општу и дечју психологију, највише се бавила облицима и методама рада. Искуства Фросбела (1825), касније Гешталт-психолога, Johna Dewey-а према филозофији "learning by doing" (ради и учи), можда, највише Франца Чижек-а проналажа "уметности за децу", Алфредо-а Рамос-а творца "Уматничких школа где се слободно дише" имају утицаја на нашу ликовну педагогију. Ново и револуционарно код Чижека било је то што је одбијао да се уношењем исправки меша у рад својих ученика. Johannes Itten, чија дела и теорије имају највећи утицај на нашу ликовну педагогију, познајући и

прихватајући Чижекове теорије, био је толико прогресиван као наставник да чак није поправљао ни грешке у школским задацима. И Чижек и Итен су у метничким школама подстицали децу на спонтано сликање и на рад с глином, дрветом, гипсом, металом и другим материјалима. (Од оваквог метода спонтаности и експресије орадио се Walter Gropius, директор "Државне куће неимара" још 1923. године).

Треба имати у виду да су ови методи примењивани у уметничким школама с врло великим фондом часова ликовне уметности. Преношењем оваквих узора на наше услове врло лако могу да се вулгаризују корисне идеје о спонтаном ослобађању сваке креативне ученичке личности и бављењу стваралачким ликовним изражавањем.

Наш часовни систем, неуједначени услови рада, општи педагошки принципи и нејединствено образовање наставника у кадровским школама сигурно не одговарају посебностима ликовног описмењавања. Остаје и даље отворено питање: да ли таква недограђеност нашег система ликовног образовања, и поред остварених резултата, највише утиче на ликовну неписменост ученика на крају школовања? Можда је и то један од разлога недовољно присутне синтезе између ликовних уметности и привреде у Југославији. У сваком случају, морао би се формирати један центар који би се бавио проблемом истраживања и унапређивања наставе ликовног образовања. У ситуацији смо да можемо изградити објекте велике материјалне вредности, али остаје питање како све то осмислити.